

Iktedimmie "Reaktoe lierehtæmman nasjonaale unnebelâhkoegieline skuvlejaepine 7-9"-reektehtsistie âarjelsaemien gielesne

Learohkh Sveerjen nasjonaale unnebelâhkoedâehkijste sjïere reaktoem utnieh lierehtimmiem âadtjodh sïjjen ietnienგიელი. Joekoen vihkeles lea dam reaktoem learoehkidie vedtedh guktie maehtieh sïjjen identiteeth jïh ietnienგიელი evtiedidh. Jis siebriedahke sæjhta dam reaktoem learoehkidie tjielkestidh, dellie vihkeles biëvnesh jïh daajroem gââvnesieh skuvline gusnie jïh gâessie learohkh maehtieh ietnienგიელი-lierehtimmiem âadtjodh. Ovtetje vââksjemh mejtie Skuvleinspeksjovnese dorjeme leah joe vuesiehtamme eah learohkh jallh eejhtegh leah tjielkes jallh nænnoes biëvnesh âadtjome âejvieâlmijste reaktoen bijre ietnienგიელი-lierehtæmman nasjonaale unnebelâhkoegieline, jïh dejtie âejvieâlmide leah aaj geerve orreme ietnienგიელი-lierehtimmiem buektiehtidh jïh dam learoehkidie faaledh. Seamma miëresne dah vââksjemh aarebistie vihtiestieh gellie lohkehtæjjah nasjonaale unnebelâhkoegieline fââtesieh.¹ Europaraerie lea aaj Sveerjen ööhpehtimmiesysteemem laejhteme ihke ââpsen vaenie learohkh Sveerjen unnebelâhkoedâehkijste ietnienგიელი-lierehtimmiem âadtjoeh.

Læjhkan jeenjeh orre laakh leah tjaalasovveme dej minngemes jaepiej mah leah tsiehkien bueriedamme. 2 Jalhts learohkh Sveerjen nasjonaalen unnebelâhkoedâehkijste sjïere reaktoem utneme ietnienგიელი-lierehtæmman jaepien 2015, snjaltjen voestes biejjien raajeste, vaenie learohkh dam nuepiem maadthskuvlesne âadtjoeh.³

Skuvleinspeksjovne daaletjen tsiehkeste vaarohte, juktie daenbien eah gaajhkh learohkh âadtjoeh ietnienგიელი-lierehtimmiem nasjonaale unnebelâhkoegieline, jïh daamtaj ietnienგიელი-lierehtimmien kvaliteete Sveerjesne ââpsen nåake lea. Gâessie eah learohkh nasjonaale unnebelâhkoedâehkijste âadtjoeh sïjjen ietnienგიელი lohkedh, dah maehtieh nåake jïjtsedomtesh âadtjodh, jïjtse identiteetem jïejkedh jïh nåakebe-laakan jeatjah skuvlefaagigujmie barkedh. Vââksjemen ulmie lea dejtie dâeriesmoeride vaaksjodh.

Maam lea Skuvleinspeksjovne vaaksjeme?

Skuvleinspeksjovne lea âejvieâlmah vaaksjeme giëh ietnienგიელი-lierehtimmiem Sveerjen nasjonaale unnebelâhkoegieline skuvlejaepine 7-9 faelieh. Daennie vââksjemisnie, barkijh Skuvleinspeksjovne leah aaj âejvieâlmaj maajeööhpehtimmiem nasjonaale unnebelâhkoegieline goerehtalleme.

Skuvleinspeksjovne lea 25 âejvieâlmah vaaksjeme, dovne tjieltijste jïh frijjeskuvlijste. Fierhten âejvieâlmah minngemes aktem skuvlem mij skuvlejaepine 7-9 ööhpehte. 50 maadthskuvlh leah meatan orreme daennie vââksjemisnie.

¹ SOU (2017:91). *Nasjonaale unnebelâhkoegielh skuvlesne – buerebe tsiehkien lierehtæmman jïh jealajæmman öörnedb.* bieliën. 457 ff.

² Laake nasjonaale unnebelâhkoegielh jïh unnebelâhkoegielh bijre (2009:724). Jorkestimmieh Skuvlelaakesne (2010:800). Gielelaake (2009:600).

³ SOU (2017:91).

Maam laake jeahta?

Åejvieålma joekoen diedtem åtna ietniengiele-lierehtimmiem nasjonaale unnebelåhkoelearoehkidie buektiehtidh jìh faaledh.⁴ Dìhte tjuara learohkh jìh eejhtegh dan reaktoen bijre bievnedh.⁵ Åejvieålma daarpesje ietniengiele-lierehtimmiem nasjonaale unnebelåhkoegieline faaledh, mohte ajve jis sjihteles lohkehtæjjah gååvnesieh. Jalhts laake jeahta åejvieålma ajve diedtem åtna ietniengiele-lierehtimmiem faaledh learoehkidie jeatjah ietniengieline jis vijhte learohkh skuvlesne gååvnesieh, laake jeahta åejvieålma daarpesje lierehtimmiem unnebelåhkoelearoehkidie faaledh, aaj jis ajve akte learohke dam sæjhta.⁶ Rektovre nænnoste jis learohke maahta ietniengiele-lierehtimmiem åadtjodh.⁷ Jis barkije åejvieålman skuvline gååvnese gien nænnoes mahtaldahkem jìh dååjrehtimmiem åtna, die rektovre maahta reaktoem ietniengiele-lierehtimmiem bijre nænnoestidh sutnjien vedtedh.⁸ Gåessie eah sjihteles lohkehtæjjah gååvnesh geah lohkehtæjjatjirkemh utnieh, jallh ååpsen vaenie learohkh åejvieålman jìjtjisme skuvline gååvnesieh, åejvieålma maahta maajeööhpehtimmiem dejtie learoehkidie faaledh. ⁹ Maajeööhpehtimmesne learohkh jìh lohkehtæjjah seamma mièresne ektine berkieh, joekehth gaskesadteme-vuekiejgumie gaskeviermesne, jalhts eah seamma sijjine Leah.¹⁰ Maajeööhpehtimmesne bihkedæjja tjuara meatan årrodh seamma tjiehtjelisnie mesnie learohkh Leah.¹¹

Vihkielommes dååjrehtimmieh destie vååksjemistie

Vihkielommes dååjrehtimmieh destie vååksjemistie

Skuvleinspeksjovnen vååksjeme bievnesevaanoem vuesehte ietniengiele-lierehtimmiem bijre åejvieålma skuvline. Vååksjeme vuesehte ahte eah skuvlh daejrieh guktie nænnoes jìh tjielkes bievnesh ietniengiele-lierehtimmiem bijre nasjonaale unnebelåhkoegieline learoehkidie jìh eejhtegidie vedtedh.

Jeanasommes skuvline bievnesh nasjonaale unnebelåhkoeh sjiere reaktoej bijre fååtesieh. Gellien aekien åejvieålma nåake bievnesh dej reaktoej bijre learoehkidie jìh eejhtegidie vedtieh.

Seamma mièresne jeanasommes dejstie åejvieålmieste rievieh bievnesh learoehkidie jìh eejhtegidie vedtedh dellie reaktoem jìh hillem gååvnese, jìjtse nasjonaale unnebelåhkoegielem gieleveljeminie lohkedh.

Vååksjemen mietie, dihte bievnesevaanoem tjeejehte learohkh gièh nuepiem jìh iedtem utnieh, juktie eah sijjen nasjonaale unnebelåhkoegielh lierh.

⁴ Låhkede kapihte, 7 § Skuvlelaakesne jìh vijhtede kapihte, 10 § Skuvlenjoelkedassesne

⁵ Maadthskuvlen learoeplaanen 11, 1 Skuvlen aarvoevåarome jìh barkoeh, Reaktoej jìh Diedti bijre

⁶ Vijhtede kapihte, 10 § Skuvlenjoelkedassesne

⁷ Vijhtede kapihte, 7 § Skuvlenjoelkedassesne

⁸ Mubpien kapihte, 10 § Skuvlelaakesne

⁹ 5a kapihte, 3 § Skuvlenjoelkedassesne

¹⁰ Voestes kapihte, 3 § Skuvlelaakesne

¹¹ 5a kapihte, 4 § Skuvlenjoelkedassesne

Eah bñkedæjjah meatan maajeööhpehtimmesne

Goerehtalleme vuesehte 7 åejvieålmah dejstie 25 åejvieålmijste maajeööhpehtimmiem nasjonaale unnebelåhkoegieline öörniah. Gaajhkh åejvieålmah dåeriesmoerh utnieh maajeööhpehtimmiem riektes-laakan learoehkidie vedtedh.

Gaajhkh skuvline bñkedæjjah fååtesieh dennie tñiehtjelisnie mesnie learohkh leah. Aktene skuvlesne learohke lea jielijeguvvie åadtjome maajeööhpehtimine, jalhts laake jeahta learohke jih lohkehtæjja tjuara seamma mièresne ektine barkedh maajeööhpehtimmesne. Naan skuvlh teknikke jih gaskesadteme-dírregh ååpsen nåake orreme, juktie idtjin learohkh maehtieh lohkehtæjjam vuejnedh maajeööhpehtimmesne.

Dihthe bñkedæjjavaanoë dennie 7 skuvline vuesehte nasjonaale unnebelåhkoegieli lierehtimmien kvaliteete vaahrese båata maajeööhpehtimmesne.

Vååksjeme lea aaj vuesiehtamme;

Gåessie nuepie gååvnese, åejvieålmah ietniengiele-lierehtimmiem nasjonaale unnebelåhkoegieline faelieh

Jeanasommes dejstie 25 åejvieålmijste gieh meatan daennie vååksjemisnie ietniengiele-lierehtimmiem dejnie vijhte nasjonaale unnebelåhkoegieline faelieh. Göökte åejvieålmah lierehtimmiem learoehkidie nyöjhkigan gosse sjiehteles lohkehtæjja fååtesi.

Jeanasommes learohkh dejnie åejvieålmaj skuvline såevmien gielem luhkieh. Vaenie learohkh ietniengiele-lierehtimmiem jiddishe jih meånkieli gieleine åadtjoeh.

Jijjnh ietniengielelohkehtæjjah tjirkemh utnieh jallh aarhskuvlelohkehtæjjine berkiah. Eah gaajhkesh eksaamenem utnieh sijnen ietniengieline. Gåessie ij lohkehtæjja tjirkemem utnieh, jallh ij leah ietniengielem universiteetesne lohkeme, dellie daamtaj lea pedagogeles ööhpehtimmiem vaelteme. Naan åejvieålmah leah vuesiehtamme ahte orre lohkehtæjjah syökeminie nasjonaale unnebelåhkoegieline, jih nænnoes evtiedimmienalternatijvh lohkehtæjjide vedtieminie jis eah lohkehtæjjatjirkemh utnieh.

Jeanasommes dejstie learoehkijstie ietniengiele-lierehtimmiem åadtjoeh tæjmojne fierhten våhkoen. Naan sijjine learohkh dovne jienebh jih vaenebh minudth åadtjoeh, mohte ij gåessie gan learohkh vaenebe goh 45 minudth fierhten våhkoen åadtjoeh.

Idtji goerehtallemen ulmie leah nuepien kvaliteetem viertiestedh. Seamma mièresne goerehtalleme vuesehte jeanasommes dejstie åejvieålmijste leah dam lierehtimmiem learoehkidie faaleminie mejtie sijhtieh, jih skuvlh leah hijvenlaakan barkeminie juktie sjiehteles lohkehtæjjah utnieh, geaj leah lohkehtæjjatjirkemh. Jalhts heeremh goerehtallemisnie, Skuvleinspeksjovne vierhteste ahte daaletjen nuepie ietniengiele-lierehtæmman nasjonaale unnebelåhkoegieline buerebe sjidteme goh aarebistie.